

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Сучасний етап використання платіжних систем Visa і MasterCard потребує вдосконалення своєї роботи на зовнішньому ринку, оскільки існує досить велика загроза з боку конкурентів.

Конкуренція між Visa і MasterCard триває давно. Одними з головних світових конкурентів для цих систем є нова китайська міжнародна платіжна система China UnionPay та європейка міжнародна платіжна система SEPA. Їх швидкий розвиток може зумовити витіснення Visa і MasterCard з ринку. Щоб утримати конкурентні позиції на ринку, організаціям потрібно шукати нові методи залучення і утримання клієнтів.

УДК 336.1

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пиріг С. О. Платіжні системи : навч. посіб. / С. О. Пиріг. – К. : ЦУЛ, 2008. – 240 с.
2. Яка різниця між Visa і MasterCard? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://crediteck.com.ua/articles/yaka-riznicya-mizh-visa-i-mastercard/>.
3. Visa – карта мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.prostobank.ua/plastikovye_karty/stati/visa_karta_mira.
4. Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/.
5. В Украину пришло китайский конкурент Visa и MasterCard [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://delo.ua/finance/v-ukrainu-prishe-kitajskij-konkurent-visa-i-mastercard-226280/?supdated_new=1395405510.

Голинський Ю. О.

*асистент кафедри міжнародної економіки та теорії фінансів
Львівської державної фінансової академії*

ЛІКВІДНІСТЬ КАЗНАЧЕЙСТВА ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НЕЮ

Стаття присвячена питанням ліквідності казначейства, запропоновано авторські визначення понять «ліквідність казначейства» та «ліквідність балансу казначейства». Також розглянуто методи управління ліквідністю, у тому числі її планування. Досліджена основна форма реалізації методу управління активами і пасивами ЄКР – метод джерел та використання коштів.

Ключові слова: казначейство, ЄКР, ліквідність, управління, методи.

Голинский Ю. О. ЛИКВИДНОСТЬ КАЗНАЧЕЙСТВА И МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ЕЮ

Статья посвящена вопросам ликвидности казначейства, предложены авторские определения понятий «ликвидность казначейства» и «ликвидность баланса казначейства». Также рассмотрены методы управления ликвидностью, в том числе ее планирования. Исследована основная форма реализации метода управления активами и пассивами ЕКС – метод источников и использования средств.

Ключевые слова: казначейство, ЕКС, ликвидность, управление, методы.

Holynskyy Yu. O. LIQUIDITY OF THE STATE TREASURY AND METHODS OF IT'S MANAGEMENT

The article is devoted to the questions of the liquidity of treasury, authorial definitions of «liquidity of treasury» and «liquidity of treasury balance» are proposed, methods of treasury management, including it's planning are considered. The main form of the TSA assets and liabilities management methods are investigated – method of sources and funds exploitation.

Keywords: treasury, TSA, liquidity, management, methods.

Постановка проблеми. Розвиток системи органів державного казначейства необхідний для підвищення ефективності управління та контролю за державними фінансовими ресурсами. Незважаючи на низку заходів, вжитих для підвищення ефективності використання бюджетних коштів, на даний час відсутні механізми, що дозволяють це зробити. До теперішнього часу залишається невирішеною низка проблем, серед яких використання залишків на особових рахунках одержувачів бюджетних коштів.

Рационально структурований і реалістичний бюджет, надійна і сучасна система його виконання не дають гарантії того, що держава може вчасно здійснити необхідні видатки, з найменшими для неї витратами. Відтак, центральною ланкою сучасного бюджетного управління стає управління бюджетними коштами. Однією з найважливіших проблем розвитку процесів виконання бюджетів в Україні є відсутність ефективного управління фінансовими потоками. Причиною цього є занадто повільний розвиток методології управління фінансовими (основним чином бюджетними) ресурсами держави. Існує гостра потреба у створенні необхідних умов для управління ліквідністю казначейства. Як відомо, усі кошти бюджету розміщені на Єдиному казначейському ра-

хунку, відкритому в НБУ. При цьому, мають місце постійні коливання, пов'язані як з бюджетним дефіцитом, так і тимчасовим надлишком бюджетних коштів. Тому виникає необхідність в управлінні активами та пасивами ДКСУ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковцями (Кондратюк [1], Лондар [2], Павлюк [3], Самохіна [4], Сидоренко [5], Теленик [6], Костенко [7], Макуцький [8]) вже було визначено основні переваги казначейської системи виконання бюджету, показано позитивні тенденції у розвитку самої бюджетної системи держави. Але аналіз стану виконання бюджетів усіх рівнів демонструє необхідність покращення якості управління бюджетними потоками. Хоча мають місце перманентне удосконалення системи виконання бюджету, а також позитивні тенденції процесу виконання бюджету органами Казначейства, проте ряд питань залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Незважаючи на те, що протягом останнього часу у Державній казначейській службі України активізувалася робота щодо створення умов для ефективного управління операціями Єдиного казначейського рахунку, теоретичні та методологічні дослідження в цьому напрямку практично відсутні. Завданням даного дослідження є, власне,

визначення сутності поняття ліквідність казначейства, а також вивчення методів управління нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення поняття «ліквідність» в контексті казначейської системи виконання бюджетів доцільно розпочати з розгляду сутності самого цього терміну. Оскільки у науковій літературі даний термін уже був досліджений багатьма вченими, тому не має потреби зупинятися аж надто детально на цьому, тим більше не це є об'єктом даного наукового дослідження. Термін «ліквідність» походить від латини, що в перекладі означає рідкий, плинний. В економічній енциклопедії під ліквідністю розуміється «можливість перетворення активів підприємства, цінних паперів у готівку», «здатність позичальника своєчасно сплатити суми своїх майнових зобов'язань», «можливість (здатність) ринку реалізувати цінні папери за наявного рівня цін без втрат стосовно їх номінальної вартості». Іншими словами, ліквідність це «легкість» реалізації, продажу та інших перетворень матеріальних цінностей та інших активів у грошові кошти.

Крім того, науковці розглядають ліквідність як потік. У даному випадку до уваги беруться різні чинники. Відповідно до процесу виконання бюджету – це спроможність залучення додаткових коштів на інших фінансових ринках, залучення кредитів, розміщення тимчасово вільних бюджетних коштів на фінансовому ринку для отримання додаткової вигоди. Використовуючи даний контекст поняття, можна вести мову про ліквідність казначейства.

Виділяють дві особливості балансу казначейства:

- в активі відображені операції з надходження коштів, формування бюджетних ресурсів, а в пасиві – операції з їх вибуття, а також усі ті, що пов'язані з виконанням зобов'язань бюджету;
- сам процес формування і використання бюджетних ресурсів є чітко нормованим і заздалегідь регламентований (приблизно відомий).

Після детального аналізу активів та пасивів державного бюджету стає очевидним, що обсяги податків, зборів, відсотків за користування коштами бюджету заздалегідь підраховані і закладені до бюджету (фінансовий план держави) на поточний фінансовий рік, тобто заздалегідь відомі, також як відомі і залишки невикористаних бюджетних коштів.

Отже, проведені дослідження дозволяють сформулювати такі визначення.

Ліквідність казначейства – це перманентна спроможність органів казначейської служби своєчасно виконувати зобов'язання бюджетів всіх рівнів у повному обсязі з урахуванням зовнішніх і внутрішніх, прогнозованих і непередбачуваних чинників, яка характеризується вимірюваністю в динаміці.

Ліквідність балансу казначейства – це спроможність органів казначейської служби своєчасно виконувати зобов'язання бюджетів всіх рівнів у повному обсязі з урахуванням зовнішніх і внутрішніх, прогнозованих і непередбачуваних чинників, яка характеризується вимірюваністю на певний момент часу.

Під методами управління ліквідністю розуміється сукупність прийомів та інструментів, за допомогою яких структурний підрозділ казначейської служби, який відповідає за управління ліквідністю, на основі заздалегідь обраної стратегії коригує фактичне відхилення у співвідношенні активів і пасивів від запланованого. Прикладами методів управління ліквідністю казначейства є прогнозування і касове планування коштів бюджетів.

Крім того, існують різні теорії і підходи в управлінні ліквідністю, які допомагають вибрати відповід-

ну стратегію. Для тактичного управління ліквідністю фінансистами західних країн були розроблені різноманітні методи оцінки потреби в ліквідних коштах. Незважаючи на те, що ці методи розроблені стосовно банківської діяльності, при вивченні ліквідності казначейства вони також можуть бути використані.

Одним із найефективніших методів управління ліквідністю казначейства є метод управління активами і пасивами Єдиного казначейського рахунку, що формується в процесі виконання бюджетів за доходами і видатками. Його суть полягає в тому, що будь-які рішення щодо проведення активних чи пасивних операцій повинні прийматися з врахуванням впливу на ліквідність казначейства, тобто за погодженням із структурним підрозділом, до обов'язків якого входить робота щодо управління ліквідністю.

З цієї метою повинен бути організований якісний аналіз балансових активів та пасивів державного бюджету (використовуючи насамперед Звіт про фінансовий стан (баланс) Державного бюджету України, форма № 1дб), з обов'язковою оцінкою реальності основних показників – термінів та обсягів надходжень коштів до бюджету і його видатків для виконання зобов'язань.

Управління активами та пасивами бюджетів, використовуючи технологію Єдиного казначейського рахунку, – це процес планування і прогнозування, пов'язаний з урахуванням усіх змін в активах і пасивах ЄКР, а також наступної реалізації управлінських рішень, що спрямовані на підвищення рівня ліквідності казначейства.

Основною формою реалізації методу управління активами і пасивами ЄКР, може стати метод джерел та використання коштів. Його суть полягає у розрахунку обсягу ліквідних активів на основі вивчення всіх грошових потоків.

Метод джерел і використання коштів базується на статистичних спостереженнях за активами і пасивами протягом досить тривалого періоду часу (як мінімум 10 років). Враховуючи дані статистики, визначають основні тренди показників. Окрім того, проводять розрахунки сезонної складової, що відображає коливання статей балансу у відповідні дні за базовий період, і циклічної складової, що враховує різницю прогнозу кожного дня в минулому році і його значення. Відтак, на підставі серйозної статистичної бази розраховується прогнозне значення відповідних показників, і вже на підставі цього визначається очікуваний надлишок або дефіцит ліквідних коштів. Цей метод дозволяє прогнозувати динаміку грошових потоків, а також надлишку або нестачі ліквідних ресурсів на досить довгостроковій основі, що дозволяє вважати його найбільш ефективним засобом управління ліквідністю.

Проте, на сьогоднішній день використання даного методу у казначейській діяльності майже неможливе. Спосіб прогнозу обсягів джерел та використання коштів, заснований на виведенні трендів, в Україні важко застосовувати, оскільки постійно відбуваються зміни в бюджетній системі держави. Тому в якості бази для прогнозу обсягів надходжень і касових виплат коштів бюджету в сучасних умовах можуть бути тільки порівняно невеликі відрізки часу: місяць, квартал, рік.

Необхідно мати чітке уявлення щодо майбутньої потреби у ліквідних активах для формування прогнозу динаміки ліквідності казначейства. Важливе значення тут мають і прогнози динаміки виконання бюджетів, які дозволять визначити потенційний дефіцит чи профіцит бюджету на досить ранній стадії.

Як уже зазначалося, обсяги надходжень і видатків держбюджету є заздалегідь визначеними і закладеними у основний фінансовий план держави. Разом з тим для складання якісного прогнозу надходжень до бюджетів потрібні знання структури системи оподаткування і частих змін у податковому законодавстві, які мають місце в даний час. При цьому в процесі складання прогнозу потрібно враховувати не лише податкові платежі, але й неподаткові надходження, надходження від реалізації об'єктів державної власності і запасів, залучення внутрішніх джерел тощо.

Іншою складовою прогнозу ліквідності є прогноз касових виплат бюджетів. Касове планування коштів бюджетів передбачає, що касові видатки повинні здійснюватися на основі касових заявок у Казначейство України. Проте, на даний час існують певні нормативні проблеми в регламентації даних процесів.

Отже, найважливішою складовою процесу управління ліквідністю казначейства є планування основних показників касового виконання бюджету, тобто обсягів надходжень до бюджету (активів) та обсягів виплат з бюджету (пасивів).

Важливим моментом планування ліквідності є процес планування потреби Казначейства України в ліквідних коштах. Увесь обсяг потреби включає в себе такі показники:

- обсяги платежів за зобов'язаннями одержувачів коштів державного бюджету (заробітна плата, виплати компенсацій, допомог, оплата договорів і т. д.);

- заявки клієнтів на отримання готівкових грошових коштів;

- прогноз майбутніх платежів.

До джерел надходження в казначейство ліквідних коштів можна віднести такі:

- поточні надходження податків та інших обов'язкових платежів у дохід державного бюджету;

- невикористані залишки грошових коштів на рахунках клієнтів;

- додаткове фінансування (для прикладу, від здачі в оренду об'єктів державної власності).

Результати планування касового виконання бюджету в Україні формують у вигляді річних, кварталних, щомісячних, а також щоденних касових планів.

Для того щоб підвищити рівень точності прогнозів ліквідності казначейства, потрібно застосовувати комплекс заходів, використовувати різні методи.

Ще одним методом оцінки потреби в ліквідних коштах може стати метод показників, який заснований на використанні для прогнозу фінансових показників або так званих «індикаторів ліквідності».

Його сутність проявляється у відстеженні динаміки індикаторів ліквідності і визначенні чинників змін. Цей метод дістав широке застосування в практичній діяльності комерційних банків у формі контролю за дотриманням нормативів ліквідності Національним банком України. Проте, застосування цього методу в сфері державних фінансів на сьогоднішній день є неможливим через відсутність законодавчо встановлених нормативів ліквідності казначейства.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, важливою умовою ефективного управління ліквідністю казначейства є наявність законодавчо затвердженого нормативного акту щодо регламентації процесів управління ліквідністю казначейства і контролю її стану. Пропонується прийняти такий документ, який би включав комплекс обов'язкових вимог і правил щодо організації роботи з управління ліквідністю.

Окрім цього, досліджено, що одним із найефективніших методів управління ліквідністю казначейства є метод управління активами і пасивами. Важливою залишається постійна робота над удосконаленням якості планування і прогнозування в системі державних фінансів.

Перспективним напрямком дослідження в контексті даної теми є вивчення ризиків ліквідності, а також розробка і проведення розрахунків нормативів ліквідності казначейства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кондратюк С.Я. Послуги Державного казначейства: сутність і тенденції розвитку [Текст] / С.Я. Кондратюк // *Фінанси України*. – 2005. – № 1. – С. 16-24.
2. Лондар С.Л. Методологічні основи управління фінансовими активами єдиного казначейського рахунку в Україні [Текст] / С.Л. Лондар, В.Й. Башко // *Фінанси України*. – 2008. – № 12. – С. 53-65.
3. Павлюк К.М. Розвиток казначейської системи виконання державного бюджету [Текст] / К.М. Павлюк // *Фінанси України*. – 2006. – № 2. – С. 78-90.
4. Самохіна М. Ефективність казначейського контролю / М. Самохіна // *Казна України*. – 2010. – № 1. – С. 22-23.
5. Сидоренко Т. Казначейський контроль при здійсненні видатків розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів / Т. Сидоренко // *Казна України*. – 2009. – № 1. – С. 22-24.
6. Теленик С. С. Особливості казначейського контролю у сфері виконання місцевих бюджетів в Україні / С. С. Теленик // *Форум права*. – 2011. – № 1. – С. 1012-1017.
7. Костенко О. Актуальні питання розвитку інформаційних технологій в Держказначействі / О. Костенко // *Казна України*. – 2010. – № 1(4). – С. 24-25.
8. Макуцький Р. Т. Особливості реформування процедури казначейського обслуговування держбюджету / Макуцький Р. Т. // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 1(55). – С. 38-47.